

INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V KNIHOVNÁCH 21. STOLETÍ

Jana Nejezchlebová, Moravská zemská knihovna Brno

Informační gramotnost je nesporně jedním z hlavních faktorů, který ovlivňuje přístup uživatelů k informacím. Jedná se o schopnost porozumět a užívat informace získané v rozmanitých formátech ze širokého spektra zdrojů tak, jak jsou prezentovány prostřednictvím počítačů i klasických tištěných dokumentů. Informační gramotnost neznamená jen schopnost využívání knihoven a jejich informačních fondů, ale jde o schopnost orientovat se v nejrůznějších informačních zdrojích, umět formulovat informační potřebu a konkrétní informační požadavek, vyhledat odpovídající informace, vyhodnotit je a použít pro řešení dané situace. Prostředím, kde tyto znalosti a dovednosti lze získat, jsou právě knihovny, veřejné i školní.

1. Souvislosti

Informační výchovu dětí a mládeže od jejího zavádění ve veřejných knihovnách v 70. letech provází téměř průběžně výrazné kvalitativní změny. Knihovnické lekce nebo Knihovnicko-bibliografickou přípravu pro žáky základních i středních škol zaměřovaly knihovny na výchovu k práci s informacemi, tzn. seznámení s činností knihovny, informačními pracovišti v regionu, práci s informačními prameny, vyhledávání informací i jejich zpracovávání. Knihovníci se snažili působit na učitele, aby žáci přicházeli do knihoven na exkurze i na lekce práce s informacemi připraveni již z výuky, aby knihovna mohla doplnit a na základě praktického procvičení zdokonalit tyto znalosti a dovednosti. Žáci dostávali na kartičkách napsané úlohy, které skupinově řešili pomocí katalogů a fondů v knihovně, jejich výstupy (prezentované ústně) knihovník (případně s učitelem) koordinoval a spojil do uceleného řešení zadaného problému. Určitý posun a výraznější podpora ze strany škol těmto snahám knihovníků nastala v souvislosti s novou výchovně vzdělávací soustavou od školního roku 1976/77. Bylo to období, kdy se knihovníci snažili zvládnout velké množství knihovnických lekcí, hledali různé systémy, jak zapojit co nejvíce škol a podle ročníků připravovali podkladové, částečně unifikované materiály s nimiž pracovali. Vycházelo se z teoretických materiálů (Filipová, Vacková, Smetáček, Voznička, Sakálová) a poznatků experimentální žákovské knihovny v Praze 5. Vyšla také Příručka pro školní knihovny (Praha, SNP 1982).

Od 90. let probíhají s rozvojem informačních a komunikačních technologií, jejich dostupností v knihovnách, náročnými požadavky společnosti, moderním technickým a prostorovým vybavením a s tím souvisejícími změnami v práci všech druhů knihoven zcela razantní změny i v přístupu a pojetí informační výchovy a informačního vzdělávání (termín vzdělávání začínáme používat vzhledem k náročnosti zvládnutí světa informací od středních škol). Přesněji řečeno, snažíme se o to, aby tyto změny zejména v prostředí školních knihoven probíhaly a ne zcela a dost rychle se nám to daří. Bylo nutné zvládnout počítačovou gramotnost, kterou však nelze (v České republice zejména v pojetí výukových programů a vlastní výuky k tomu došlo a velmi složitě se tento chybný přístup vysvětloval a měnil) zaměňovat s informační gramotností, která je širší a obecnější. Počítačová gramotnost je nutnou podmínkou ke zvládnutí gramotnosti informační.

2. Současná praxe knihoven

Informace se stávají životně důležitou potřebou, zvyšuje se jejich užitná hodnota. Stále více pozornosti je věnováno poznatkům, vědomostem, jejich přenosu a využitelnosti, přístupu k nim a institucím, které je zprostředkovávají. Do praxe se uvádí zásada občanského principu, tedy rovného přístupu k informacím. To vyžaduje změny ve vzdělávání (školním i mimoškolním) i v práci vzdělávacích institucí. Snahou posledních let je vytvořit ve školách inspirativní, tvůrčí atmosféru, mění se pojetí a způsob vyučovacího procesu. Mladí lidé se potřebují naučit jak využívat knihovnicko-informační systémy a služby i moderní informační technologie. Také návyk průběžné práce s informacemi, práce s knihou je nezbytný pro silící trendy celoživotního vzdělávání občanů. Jsou to cíle zasahující všechny typy knihoven a měnící jejich koordinaci a kooperaci i v oblasti informační výchovy.

Současná praxe veřejných knihoven v přípravě knihovnických lekcí (použijí tento název, terminologie je velmi různorodá) vychází z těchto okruhů:

1. Čtení a práce s textem

Čtení je první a hlavní informační dovednost, je základem informační kvalifikace, informačního chování. Jedna z mnoha funkcí čtení – zvládnutí techniky čtení textu však nestačí k vytváření nových dovedností a návyků. Nutný je duševně aktivní přístup, ten musí pedagog i knihovník podnítit a vhodně danými úkoly vyžadovat – hovořit o přečtených knihách, kriticky hodnotit text (vyjádřit stručně obsah, proč postavy jednají popsáním způsobem, jak bych jednal já a proč), vyhledávat konkrétní informace v textu a podle zadaného úkolu je intelektuálně zpracovat. *Racionální práce s textem* je základem veškeré budoucí práce s informacemi. I když v současné době

mnoho informací zprostředkuje AV technika, stále zůstává skutečností, že podstatnou část informací člověk získává formou plného textu v tištěné, klasické či elektronické podobě a musí jej rozšířovat, pochopit jeho smysl, zařadit do kontextu s jinými poznatky.

Učení z textu a vyhledávání informací. Stále více si ve školách uvědomují, že jen prostřednictvím učebnic není možné vést žáky a studenty k četbě. Nutný je duševně aktivní přístup, ten musí pedagog i knihovník podnítit a vhodně danými úkoly vyžadovat - hovořit o přečtených knihách, kriticky hodnotit text (vyjádřit stručně obsah, proč postavy jednají popsáním způsobem, jak bych jednal já a proč), vyhledávat konkrétní informace v textu a podle zadaného úkolu je intelektuálně zpracovat.

2. Informační vědomosti, dovednosti, návyky

Základní soubor informačních vědomostí, dovedností a návyků se vytváří v průběhu školní docházky, později se prohlubuje a doplňuje. Předpokladem je práce s informacemi v různých hodinách, neustálá podpora formou odpovídajících úkolů a vytváření prostředí pro uplatnění vědomostí (což zpětně vytváří motivaci snažit se a chtít informace získávat). Osvojení si praktických dovedností jak se v informačním prostoru chovat a pohybovat. *Orientace v primárních pramenech a využívání bibliograficko informačního aparátu primárních dokumentů* (úvod, obsah, předmluva, tiráž, vysvětlivky, rejstřík, soupis literatury, resumé apod.). Tyto informační dovednosti bezprostředně souvisí se čtenářstvím, s uměním recepce čteného textu, s orientací a chápáním odborného textu (jak je členěn, v které části hledat určité informace). *Technika práce se sekundárními prameny (terciálními apod.)*. Praktické osvojení dovedností, kde a jak vhodné prameny vyhledat (katalogy, kartotéky, bibliografie, hledání konkrétního záznamu, práce s rejstříky, orientace podle systematického a věcného principu) v klasické i elektronické podobě (na disketách, CD ROM, počítačových databázích).

3. Komplexnost využívání dokumentů

Jednou ze základních zásad při práci s informacemi je vysoce aktuální požadavek komplexnosti informačního průzkumu, zjištění a následné využívání relevantních informací uložených v různých druzích dokumentů, které tvoří fondy téměř všech knihoven. Je třeba, aby se žáci a studenti především naučili pracovat s tradičními dokumenty (monografiemi, periodiky a ostatními seriálovými publikacemi), se sekundárními prameny v klasické i elektronické podobě, ale i s audiovizuálními a multimediálními dokumenty. Vysvětlit jim rozdíly mezi klasickými a elektronickými dokumenty, ukázat na nutnost spojovat informace z různých pramenů, vyvolat pochybnosti o jednotlivých informacích užitých zdrojů a z toho vyplývající nutnost srovnávat informace v různých pramenech, nespolehat pouze na jeden zdroj,

pomocí problémových otázek vést žáky k přemýšlení, kombinování, vyvození nových závěrů, které obhájí, zdůvodní.

4. Využívání informačních zdrojů

Připravovat uživatele na možnosti využívání klasických informačních zdrojů (katalogy, kartotéky, bibliografie, příručková literatura – encyklopedie, slovníky), elektronických zdrojů (lokální, externí a zahraniční báze dat, CD-ROM), Internetu (seznamovat s adresami, kde lze najít zajímavé a přínosné informace).

5. Dostupnost informací

Učit je orientovat se v „jejich“ knihovně, umět si najít potřebné informace, vědět jaké služby a možnosti knihovna poskytuje a umět zjistit a získat potřebné dokumenty a informace i v jiných institucích a z jiných zdrojů. Seznámení s informačními institucemi (regionu i ČR, EU), připravit uživatele na samostatnost ve využívání informací i knihovnicko-informačních a základních služeb knihoven (prodlužování výpůjček, kontrola vlastních záznamů, požadavky na MVS). Souborné katalogy a jejich využívání, meziknihovní služby (MVS, MMVS), využívání knihovnických a informačních portálů.

Knihovny texty exkurzí, besed, informačních lekcí vystavují na svých webových stránkách a umožňují tak získání informací i virtuálním návštěvníkům viz několik příkladů.

- Besedy a knihovnicko informační lekce pro mateřské a základní školy – KKVysočiny Cyklus knihovnicko-informačních lekcí „Poznej svoji knihovnu aneb Kniha a počítač – tvoji přátelé a pomocníci“. Lekce informační výchovy a exkurze pro žáky 9. tříd a studenty (odd. pro dospělé)
www.kkvysociny.cz/oddeleni/Akce.detske_web.doc
- Knihovnické lekce MěK Břeclav
www.knihovna-bv.cz/detske.html
- Nabídka besed a knihovnických lekcí (pro jednotlivé ročníky a typy škol) – KJMS Žďár n. Sázavou
www.knihzdar.cz/akce/mlk_uvod.htm
- Průvodce knihovnou a informacemi – SVK Hradec Králové
www.svkhk.cz/pruvodce
- Systematická výchova k práci s informacemi – KKFB Zlín
www.kfbz.cz/besedy.htm
- Interaktivní hodiny nebo tematické besedy spojené s interaktivní hodinou
- KVK Liberec www.kvcli.cz/cz/sluzby/nabidka.doc

- Exkurze do knihovny a lekce inforatické výchovy – KBBB Uherské Hradiště
www.knihovnabbb.cz/cz/o_knihovne/oddeleni/deti_a_mladez

Zajímavé jsou informační hodiny, které připravuje ve spolupráci se školami Knihnice pro mládež v Košicích. Text zasláný dr. Gitou Milistenferovou je (s jejím svolením) zkrácen.

Přenesená vyučovací hodina na téma Světové oceány

Cílem práce s informacemi v 6. ročníku ZŠ:

Získat schopnosti a návyky samostatné orientace ve všech typech dokumentů a vyhledávat potřebné informace. Využívat informace při učení, tvorbě referátu a uvádět prameny (citace).

Získat základní schopnosti samostatného studia, získat informace (informační, orientační a selektivní čtení), jejich zpracování (studijní čtení), tvorba osnovy, konspektu, poznámek, písemného projevu. Využívání elektronických zdrojů.

Doporučené metody

Individuální a týmová práce žáků zaměřená na nácvik základních schopností samostatného učení, na práci s textem (čtení s porozuměním), na vyhledávání informací z nejrůznějších informačních zdrojů, na tvorbu vlastní dokumentace k řešenému problému (osnova, poznámky, záznamy zdrojů). Tvorba různého druhu zadaných výstupů – ústní, písemné, citování s využitím mezipředmětových vztahů (v tomto případě zeměpis, přírodopis, dějepis, cizí jazyky).

Téma: Světové oceány

Trvání: vyučovací hodina

Práce: komplexní využívání informačních zdrojů knihovny

Přenesená vyučovací hodina zeměpisu pro 6. ročník ZŠ s využitím mezipředmětových vztahů s přírodopisem, dějepisem, cizími jazyky, zoologií, případně s literární výchovou (dobrodružná literatura).

V úvodu knihovnice (záleží na domluvě s učitelem a zvolení odpovídající formy úvodu do problematiky) naváže na probrané učivo – tematický celek zaměřený na světová moře a oceány – a seznámí žáky s obsahem a cílem setkání v knihovně. Děti se rozdělí do skupin, které budou řešit konkrétní úlohy (rozšíří vědomosti z probraného učiva, zdokonalí zručnost v práci s informacemi):

I. Hledání literatury na zadaná dílčí témata – nejen z fondu vlastní knihovny, ale i z fondů jiných knihoven.

II. Zpracovat bibliografický záznam vybraných dokumentů.

I a II. ukáží schopnost samostatné orientace v knihovně, zručnosť ve vyhľadávání v jejím katalogu i schopnosť vyhľadávání v katalogích jiných knihoven, orientaci v informačním aparátu knihy, základní znalost MDT a třídění naučné literatury i beletrie. Doplnění minikvízem – otázky z literatury v knihovně, aby si žáci uvědomili rozsah a různorodost informací v knihách.

III. Úloha zaměřená na orientační čtení, výběr úryvku – vybere každá skupina, vypíše cizí slova, která mají vztah k tématu (moře, oceány) – vyhledají význam, přečtení úryvku a vysvětlení postupu (z které knihy četli, autor, název, kapitola, strana).

IV. Dvě skupiny zpracují výběrovou bibliografii, další dvě skupiny vytvoří slovník z cizích slov.

Příklad úkolů na internetu:

k dispozici dostanou dvě adresy, zjistit jaké počasí je v Athénách, vyhledat světadíl, příslušný stát, mapu, vyčíst teplotu ...obdobné úkoly zadané i na využití speciálních dokumentů (CD-ROM).

Průběžná asistence knihovnice, vysvětlení např. rozdílů mezi výpisky a citacemi atd.

Na získané schopnosti a dovednosti se naváže v 7. třídě (např. citace z knih).

3. Nový fenomén ve vzdělávání

Technologie mění i kvalitu a úroveň vzdělávání resp. jeho klasické pojetí. Člověk v interakci s existenčním prostředím je závislý na svém rozhodnutí a z toho vyplývající chování, jednání a prostředí mu vrací jeho postup ve formě důsledků, hodnocení. Změnil se tedy nejen význam vzdělávání, ale zcela zásadně i jeho obsah a pojetí, takže to, co označujeme nebo jsme byli zvyklí označovat jako základní vzdělání, je z pohledu 21. století nedostačující. Problém nízké úrovně gramotnosti, případně negramotnosti, stále existuje. V rozvojovém světě má stále podobu neschopnosti číst a psát, ve vyspělých zemích se projevuje jiným způsobem. Gramotnost je kulturní fenomén, který se vyvíjí a proměňuje spolu s kulturou a společností. Změnila se z prosté schopnosti podepsat se, přes postupně se rozvíjející požadavek číst, psát i počítat. Tento moment se stává určující v pojetí, v koncipování obsahu, ve strategii vzdělávání. Otázka „Umíte číst, psát a počítat?“ není už dávno ve vyspělých zemích adekvátním nástrojem, jak zjistit gramotnost člověka. Není však také ještě zcela jasná odpověď na otázku, co bude třeba v 21. století učinit, aby byl člověk považován ve vyspělých státech za gramotného. Vzhledem k rychlému vývoji společnosti, jejím technologickým možnostem, se i požadavky s nadsázkou řečeno „překotně a stále mění“.

Od dovedností ke kompetencím

Pracovní skupina Evropské komise definuje klíčové kompetence jako ty kompetence, které představují přenosný a univerzálně použitelný soubor vědomostí, dovedností a postojů, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a úspěšnou zaměstnatelnost. O fenoménu klíčových kompetencí se na různé úrovni hovoří od 70. let 20. století. Teprve na konci devadesátých let 20. století vstupují klíčové kompetence také do oblasti vzdělávání. Prvořadou motivací, proč se pozornost vzdělávacích systémů a kurikulárních dokumentů zaměřila na klíčové kompetence, byl zájem o kvalitu vzdělávání a jeho efektivitu. Většina evropských zemí se shodla na tom, že k tomu, aby byli dnešní lidé dobře připraveni na další profesní i osobní život a dovedli se plnohodnotně zapojit do dění ve společnosti je nutné, aby byli připraveni na celoživotní učení. Proto se evropská kurikula začala zaměřovat více na úspěšnou aplikaci vědomostí a dovedností, nežli na jejich pouhé předávání. Evropská unie na lisabonském jednání Rady Evropy definovala pro rok 2010 nový strategický cíl obsažený ve výrazné konkurenceschopnosti a dynamické ekonomice ve světě.

Evropská komise podle stanovených priorit identifikovala pro etapu základního vzdělávání osm oblastí klíčových kompetencí proto, že touto etapou projde převážná většina žáků a je tedy možné osvojení těchto dovedností zajistit. Klíčové kompetence by měly být chápány jako společný základ pro evropské systémy vzdělávání a odborné přípravy.

Rámcové vzdělávací programy – změny v pojetí výuky

Celosvětově je uznávaná Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů, v níž jsou znalosti typu encyklopedických pouhým prvním stupněm žebříčku schopností, k nimž by děti měly ve výchovně-vzdělávacím procesu dospět. Význam klade na pochopení problému, nalezení souvislostí, propojení, aplikace:

1. Znalost (žák si vyvolává nebo znovu poznává informace).
2. Pochopení (porozumět termínům a koncepcím, vysvětlit vlastními slovy, parafrázovat text, chápat informaci).
3. Aplikace (řešit problém s použitím informace a vhodného zobecnění).
4. Analýza (formulovat teoretické vysvětlení nebo matematický či logický model, odvodit zákonitost, oddělit informace od jednotlivých částí).
5. Syntéza (na základě zvládnutí předchozích stupňů vytvořit něco nového, originální, tvořivé myšlení).
6. Hodnocení (vybrat a zdůvodnit nejvhodnější řešení).

Tyto záměry jsou obsaženy v probíhající reformě českého školství a v současné době do škol zaváděných rámcových vzdělávacích programech,

na jejichž základě každá škola pro svou výuku zpracovává školní vzdělávací program (www.rvp.cz). V RVP jsou charakterizovány klíčové kompetence jako souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění ve společnosti, v praktickém životě. Úroveň klíčových kompetencí, které žáci dosáhnou na konci základního vzdělávání, nelze ještě považovat za ukončenou, ale získané klíčové kompetence tvoří neopomenutelný základ žáka pro celoživotní učení, vstup do života a do pracovního procesu. Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají průřezovou, mezipředmětovou podobu, lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání.

Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha) zakotvený ve školském zákoně zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je platný od 1. 3. 2005, pro Základní školy byl schválený v roce 2005 (platný je od školního roku 2006/2007). Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) schválilo MŠMT dne 24. 7. 2007. Tyto programy jsou určeny pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupeň víceletých gymnázií. Od září 2007 nastává dvouleté období, ve kterém budou gymnázia připravovat školní vzdělávací programy, podle kterých začnou nejdříve od 1. září 2009 vyučovat.

5. Kompetence a informační vzdělávání

V předchozí kapitole jsme se věnovaly pojetí klíčových kompetencí jak z pohledu dokumentů evropské unie, tak z nastávající realizace v českém školství (základním i středoškolském). Pro knihovny, školní samozřejmě ale i veřejné knihovny, jsou tyto podklady velmi důležité a rozhodující pro další změny, ale spíše vývoj, filosofii přístupu k přípravě informační výchovy a vzdělávání pro žáky a studenty základních a středních škol. A to jak po stránce obsahové, tak metodologické.

Klíčové kompetence v RVP ZV a RVP G jsou stejné, jejich úroveň se však prohlubuje a rozšiřuje úměrně věku a stupni vzdělání žáků. Náplň kompetencí k učení a řešení problémů cituji, protože obsahují a prohlubují prvky informačního vzdělávání, z dalších kompetencí vybírám podstatné. Jedná se o náplň kompetencí pro gymnázia, tedy úroveň, ke které je třeba postupně dojít v lekcích oddělení pro děti a navazujících v oddělení pro dospělé čtenáře.

Kompetence k učení

Žák své učení a pracovní činnosti sám plánuje a organizuje, využívá je jako prostředku pro seberealizaci a osobní rozvoj. Efektivně využívá různé strategie učení k získání a zpracování poznatků a informací, hledá a rozvíjí účinné postupy ve svém učení, reflektuje proces vlastního učení a myšlení. Kriticky přistupuje ke zdrojům informací, informace tvořivě zpracovává a využívá při svém studiu a praxi. Kriticky hodnotí pokrok při dosahování cílů svého učení a práce, přijímá ocenění, radu i kritiku ze strany druhých, z vlastních úspěchů i chyb čerpá poučení pro další práci.

Kompetence k řešení problémů

Rozpozná problém, objasní jeho podstatu, rozčlení jeho části. Vytváří hypotézy, navrhuje postupné kroky, zvažuje využití různých postupů při řešení problému nebo ověřování hypotéz. Uplatňuje při řešení problémů vhodné metody a dříve získané vědomosti a dovednosti, kromě analytického a kritického myšlení využívá i myšlení tvořivé s použitím představivosti a intuice. Kriticky interpretuje získané poznatky a zjištění a ověřuje je, pro své tvrzení nachází argumenty a důkazy, formuluje a obhájí podložené závěry. Je otevřený k využití různých postupů při řešení problémů, nahlíží problém z různých stran. Zvažuje možné klady a zápory jednotlivých variant řešení, včetně posouzení jejich rizik a důsledků.

Kompetence komunikativní

Efektivně využívá moderní informační technologie. Vyjadřuje se v mluvených a psaných projevech jasně, srozumitelně a přiměřeně tomu, komu, co a jak chce sdělit, s jakým záměrem a v jaké situaci komunikuje. Prezentuje vhodným způsobem svou práci i sám sebe před známým i neznámým publikem.

Kompetence sociální a personální

Přizpůsobuje se měnícím se životním a pracovním podmínkám a podle svých možností a schopností je aktivně a tvořivě ovlivňuje. Přispívá k vytváření a udržování hodnotných mezilidských vztahů založených na vzájemné úctě, toleranci a empatii. Rozhoduje se na základě vlastního úsudku, odolává společenským i mediálním tlakům.

Kompetence občanská

Informovaně zvažuje vztahy mezi svými zájmy osobními, zájmy širší skupiny, do níž patří, a zájmy veřejnými, rozhoduje se a jedná vyváženě. Rozšiřuje své chápání a poznání kulturních a duchovních hodnot, spoluvytváří je a chrání. Posuzuje události a vývoj veřejného života, sleduje, co se děje v jeho bydlišti a okolí, zaujímá a obhájí informovaná stanoviska a jedná k obecnému prospěchu podle nejlepšího svědomí.

Kompetence k podnikavosti

Mimo jiné rozvíjí svůj osobní i odborný potenciál, rozpoznává a využívá příležitosti pro svůj rozvoj v osobním i profesním životě. Získává a kriticky vyhodnocuje informace o vzdělávacích a pracovních příležitostech, využívá dostupné zdroje a informace při plánování a realizaci aktivit.

Pro knihovníky je proto právě v této době velmi důležitá spolupráce s učiteli, seznámení se se školními vzdělávacími programy. Učitelům je třeba ukázat a vysvětlit možnosti knihoven, obsah a cíl práce s informacemi a připravenost knihoven podpořit nové trendy výuky. Implementovat informační vzdělávání do školních vzdělávacích programů a spolupracovat s učiteli na jeho realizaci. Společně připravit hodiny nebo lekce informačního vzdělávání v knihovně. Získané schopnosti s dovednosti žáků a studentů posílit a ověřit na připravených projektech, na formách projektového vyučování. Informační výchovu připravovat mezipředmětově, propojit znalosti z různých předmětů do zadaných úkolů nebo projektů.

Novinkou rámcových programů je požadavek výstupů z nejrůznějších projektů a vzdělávacích oborů. Nejen ústních i písemných. To znamená větší důraz a požadavky na znalost standardů a norem pro zpracování odborných prací, jejich úpravu, formu, citace. To vše umíme, můžeme žáky, studenty, ale i učitele naučit. Jen je o tom přesvědčit a přivést do knihovny.

Naplnění potřeb a požadavků školy 21. století vyžaduje zamýšlení nad současnou praxí v knihovnách v oblasti informačního vzdělávání. Propojení a návaznost činnosti jednotlivých oddělení. Na základě analýzy situace a znalostí potřeb učitelů připravit

Ucelený systém (koncepte) informačního vzdělávání v knihovně

1 Informační gramotnost učitelů – seznámit učitele s činností a službami knihovny a jiných informačních institucí, s obsahem informační výchovy a vzdělávání v knihovně, s možnostmi podpory školního vzdělávacího programu. S využitím metod a postupů informační výchovy v jednotlivých předmětech.

2 Informační výchova a vzdělávání žáků a studentů středních škol (mládež do 19 let)

2.1 Informační vzdělávání v knihovně (informační návyky, schopnosti a dovednosti, znalosti ze světa informací)

2.2 Propojení se školou, spolupráce na projektech, společné projekty školy a knihovny, spolupráce se školní knihovnou, zpětná vazba.

6. Knihovna musí „jít“ za uživatelem

Současné studijní a informační centrum školy má pro zajištění své funkčnosti tyto úkoly:

- poskytování knihovnických i informačních služeb z jednoho centra celému společenství školy,
- zajištění maximální přístupnosti knihovny i přímého přístupu k fondům dokumentů a informačním zdrojům,
- vytvoření studijního prostředí, vhodného a inspirujícího pro práci s informacemi, pro podporu čtenářství, místa pro tvořivou aktivitu žáků i učitelů,
- získání pro využívání služeb studijního a informačního centra učitele, spolupracovat s nimi na doplňování a využívání literatury a ostatních dokumentů a tím integrovat knihovnu do nejrůznějších vyučovacích předmětů, do školního vzdělávacího programu,
- respektovat základní knihovnické standardy a tím zjednodušit a zpřehlednit práci vlastní knihovny, vytvořit tak podmínky pro uplatňování informační výchovy ve škole a zajistit orientaci žáků v dalších knihovnách (vysokoškolských, veřejných),
- z hlediska rozvoje osobnosti žáka i učitele vytvářet potřebu s informacemi pracovat, vést k alternativnímu přístupu ke knize, k získávání informací, znalostí z nichž dovede pak žák mít užitek pro sebe i pro své okolí (spolužáky),
- z didaktického hlediska pomáhat ve škole vytvářet dovednosti a návyky v práci s informacemi, komplexní využívání všech typů dokumentů,
- praktickou každodenní činností se systematicky podílet na vyučovacím procesu všech žáků ve škole.

Tyto funkce by se měly stát již samozřejmostí, v postupujícím 21. století jsou na knihovny kladeny již další požadavky. Studijní a informační centrum školy, nebo prostě školní knihovna, musí jít za svými uživateli, do virtuálního prostředí, být vždy tam, kde je uživatel, ve chvíli, kdy potřebuje určitou informaci. Pro veřejné knihovny je tento přístup stále více reflektovanou skutečností, webové stránky veřejných knihoven poskytují informace i online služby. Zcela neznámou praxí je tento přístup pro školní knihovny, studijní a informační centra škol. Jejich webové stránky by měly nejen informovat o existenci knihovny ve škole, poskytovat základní kontaktní údaje, měly by umožňovat vstup do katalogů, k dalším informačním zdrojům, online služby, ale také výukové materiály, odkazy na literaturu a další odkazy v přímém propojení na výuku.

7. Učebnice nestačí – šance veřejných knihoven

Učebnice nejsou ničím jiným, než svého druhu průvodci. Učebnice používané jako jediné zdroje těžce omezují informační základnu pro všechny – žáky i učitele. Kovalíková doporučuje osvobodit se od závislosti na učebnicích a využívat veřejné knihovny. Dokonce učitele nabádá – nestyďte se!

Obraťte se na knihovníka. Bude vaším nejužším spojencem, dejte mu kopii svého klíčového učiva a než začnete s novým podtématem připraví vám soubor knih ... (Kovaliková, s. 135-136).

A ještě upozornění na připravovaný dokument Veřejná konzultace Školy pro 21. století viz: http://ec.europa.eu/education/school21/index_cs.html

Literatura

BRDIČKA, Bořivoj. Vzdělávání a internet 2. generace. Informační gramotnost 5. Brno : Moravská zemská knihovna, 2007, s. 20 – 30. ISBN 978-80-7051-172-5

Jak posílit roli knihoven při zavádění moderních forem vzdělávání? Zdroj: Joan K. Lippincott – Where Learners Go, LibraryJournal.com, October 1, 2005. Připravil: Bořivoj Brdička. Dostupné na WWW: http://www.spomocnik.cz/zajimavosti-detail.php?id_document=477

KOVALIKOVÁ, Susan. Integrovaná tematická výuka. Praha : SPIRÁLA, 1995. 304 s. ISBN 80-901873-0-7

RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost : staré téma v novém pohledu. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 199 s. ISBN 80-210-2858-0